



BK BIRLA CENTRE FOR EDUCATION

SARALA BIRLA GROUP OF SCHOOLS
SENIOR SECONDARY CO-ED DAY CUM BOYS' RESIDENTIAL SCHOOL
PRE-BORAD-II EXAMINATION 2024-25
SANSKRIT (119)



Class : X

Date : 17.01.2025

Admission No.:

Duration : 3 Hrs

Max. Marks : 80

Roll No.:

सामान्यनिर्देशाः

1. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 11 पृष्ठानि मुद्रितानि सन्ति ।
2. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 18 प्रश्नाः सन्ति ।
3. अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः भागाः सन्ति ।
4. प्रत्येकं भागम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।
5. उत्तरलेखनात् पूर्व प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः ।
6. प्रश्नस्य क्रमाङ्कः प्रश्नपत्रानुसारम् एव लेखनीयः ।
7. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
8. प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

प्रश्नपत्रस्वरूपम् -

'क' भागः अपठितावबोधनम्	10 अङ्काः
'ख' भागः : रचनात्मककार्यम्	15 अङ्काः
'ग' भागः : अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	25 अङ्काः
'घ' भागः : पठितावबोधनम्	30 अङ्काः

खण्ड 'क' भागः

अपठितावबोधनम् 10 अङ्काः

प्रश्न 01 गद्यांशान् ध्यानेन पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत । (गद्यांश को ध्यान से पढ़कर प्रश्नों के उत्तर दीजिए।)

Read the paragraph carefully and answer the questions.)

सर्वेषु धनेषु विद्याधनम् एव उत्तमं धनं मन्यते। विद्यया एव जनाः जानन्ति यत् किं कर्तव्यम् अस्ति किं च अकर्तव्यम् । अनया एवं ज्ञायते यत् किम् उचितम् अस्ति किं च अनुचितम्। विद्याधनेन एव वरं जानीमः यत् कः सन्मार्गः अस्ति कः च कुमार्गः । विद्यया एव मनुष्यः संसारे सम्मानं प्राप्नोति । विद्याहीनः जनः पशुतुल्यः एव भवति। कर्तव्याकर्तव्ययोः, धर्माधर्मयोः, हानिलाभयोः उचितानुचितयोश्च मध्ये सः अन्तरं न जानाति । विद्यया एव मानवजीवनमूल्यं ज्ञायते, जनानां सुखदुःखयोः भागं विद्यया एव गृह्यते। विद्याहीनस्य जनस्य जीवने कदापि सुखं, सौहार्दं, प्रसन्नता सहभागिताः च न भवन्ति। अतः 'विद्या विहीनः पशुः' इति कथयित्वा विद्यायाः गुणगानं शास्त्रैः कृतम् । विद्याधनाय वारं वारं नमः।

(अ) एकपदेन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)

1X2=2

(एक पद में उत्तर दीजिए। (Answer in one word only.)

- (i) कया मनुष्यः सम्मानं प्राप्नोति ?
- (ii) मनुष्यः सम्मानं कुत्र प्राप्नोति ?
- (iii) कस्मै नमः?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2X2=4

(पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए।) (Answer in a complete sentence.)

- (i) विद्यया किं ज्ञायते ?
- (ii) विद्याधनं कीदृशं धनं मन्यते?
- (iii) किं धनम् उत्तमं मन्यते ?

(स) भाषिककार्यम्। (भाषा संबंधी कार्य। **Work of Language.**) (केवलं प्रश्नत्रयम्)

1X3=3

(i) अस्मिन् अनुच्छेदे 'कर्तव्यम्' इति पदस्य किं विपर्ययपदं प्रयुक्तम् ?

(क) अकर्तव्यम्

(ख) कुमार्गः

(ग) अनुचितम्

(घ) उचितम्

(ii) 'जानन्ति' इति क्रियापदस्य अस्मिन् अनुच्छेदे कर्तृपदम् किम्?

(क) जनाः

(ख) पशवः

(ग) खगाः

(घ) पक्षिणः

(iii) 'वयम्' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम् ?

(क) जानान्ति

(ख) जानीमः

(ग) जानामः

(घ) ज्ञास्यामः

(iv) गद्यांशे अव्ययपदं किम्?

(क) जानीमः

(ख) एव

(ग) अस्ति

(घ) कः

(द) अस्य गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं लिखत ।

1X1=1

(इस गद्यांश के लिए उचित शीर्षक विकल्पों से चुनकर लिखिए। (Write an appropriate title)

खण्ड ख

रचनात्मक कार्य (15 अंकात्मकः)

प्रश्न 02 भवान् कुलदीपकः जरित। 'पञ्चजन्य' साप्ताहिके पत्रे भवान् पत्रकारः एवं समाचार प्रकाशयितुम् इच्छति। अतः तस्य प्रकाशनार्थं पत्रस्य सम्पादकं प्रति मञ्जूषायाः सहायतया भवान् तत्पत्रं सम्पूर्वं लिखतु- $\frac{1}{2} \times 10 = 5$ आप कुलदीपक जरित हैं। आप एक पत्रकार हैं और साप्ताहिक पत्र 'पञ्चजन्य' में एक खबर प्रकाशित करना चाहते हैं तो कृपया प्रकाशन के लिए संपादक को मञ्जूषा के शब्दों की मदद से पत्र को पूर्ण करके उत्तरपत्रिका में पुनः लिखिए।

You are kuldeepak Jarit. You are a journalist and want to publish such news in the weekly paper 'Panchajanya' So please write the letter in advance with the help of the box to the editor of the letter for publication.

1/17 जनकपुरी

(i) -----

तिथिः

सेवायाम्

सम्पादक महोदय!

(ii) -----

नवदिल्ली

सादर प्रणामम्।

विषयः - 'पञ्चजन्यः साप्ताहिकपत्रे स्वमीलिकं समाचारं प्रकाशनार्थम् पत्रम् ।

महोदये।

निवेदनम् अस्ति यत् अहं जनकपुरी क्षेत्रस्य निवासी एकः (iii) ----- अस्मि । मम पत्रकारिता, विवरण समाचारं वा समये-समये देशस्य अनेकेषु (iv) ----- प्रकाशयन्ते। सम्प्रति अहं केनचिन्माध्यमेन भवतां प्रतिष्ठितस्य साप्ताहिकपत्रस्य (v) ----- श्रुतवान्। अतः स्वक्षेत्रस्य एकम् अतीव (vi) ----- समाचारं एतस्मिन् पत्रे (vii) ----- प्रेषयामि। कृपया इमं (viii) ----- स्वप्रतिष्ठिते पत्रे प्रकाशयतु भवान्।

भवताम् अतीव (ix) ----- भविष्यति।

धन्यवादः!

भवतां विश्वासुः

(x) -----

मञ्जूषा

महत्वपूर्णम्, नवदिल्लीतः, पत्रकारः, कुलदीपकः, विषये, समाचारम्, प्रकाशनार्थम्, पाञ्चजन्यः समाचारपत्रम्, पत्रेषु, आभारः

प्रश्न 03 'मेट्रोरेलयात्रा' इति विषयमधिकृत्य मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया संस्कृतेन एकं अनुच्छेदं लिखत-1X5=5
'मेट्रोरेल यात्रा' विषय पर बॉक्स में दिए गए शब्दों का प्रयोग करते हुए संस्कृत में एक अनुच्छेद लिखें:
Write a paragraph in Sanskrit on the topic 'Metrotrain Travel' using the words given in the box:

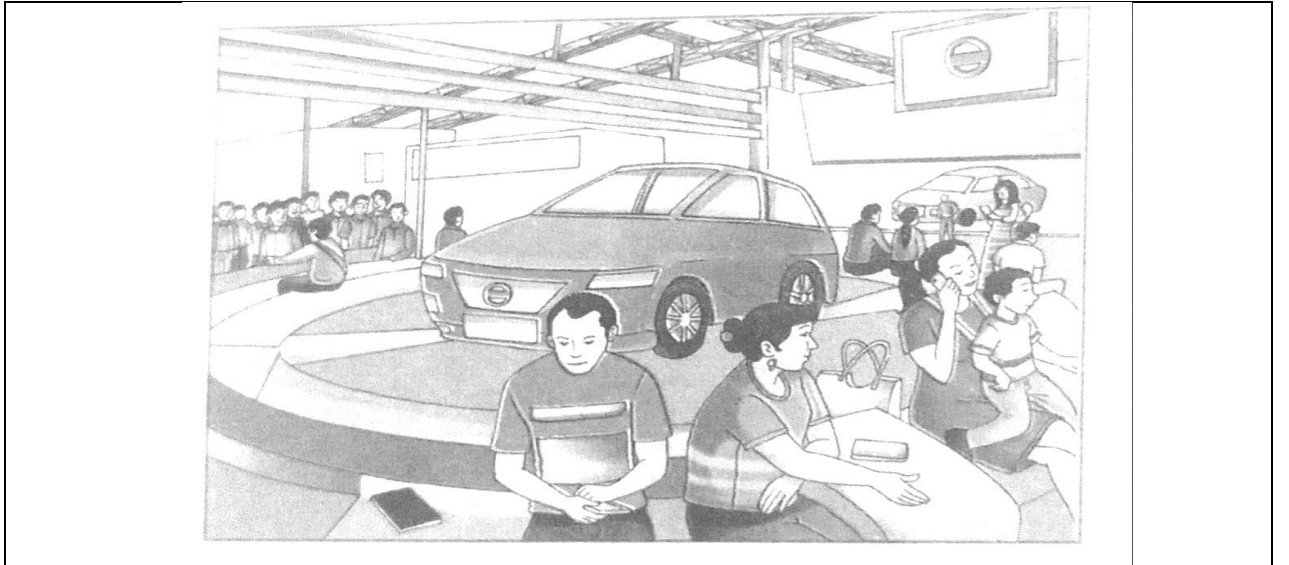
मञ्जूषा	मैट्रोरेलयात्रा
महती उपलब्धिः, वातानुकूलित-कक्षाः, द्रुतगामिनी, आधु. निकविज्ञानस्य, कुत्रचित्, भूमेः उपरि, कुत्रचिद् भूमेः अधः, प्रधावन्ती, विद्युत्-माध्यमेन चलन्ती, स्वचालितद्वारम्, आनन्दप्रदा यात्रा, चिरम्, अधुना	1. ----- 2. ----- 3. ----- 4. ----- 5. -----

अथवा

पञ्चसंस्कृतवाक्येषु मञ्जूषापदसहायतया अधः दत्तं चित्रवर्णनं कुरुत।

(पाँच संस्कृत वाक्यों में मञ्जूषा के शब्दों की सहायता से नीचे दिए चित्र का वर्णन कीजिए।

Describe the following picture in five Sanskrit sentences with the help of words given in the box.)



मञ्जूषा	(i) ----- (ii) ----- (iii) ----- (iv) ----- (v) -----
इदम्, कारप्रदर्शनीस्थलम्, अनेके जनाः स्थिताः, सन्ति, मध्ये, नूतनं कारयानम्, विद्यते, जनाः, प्रसन्नाः सन्ति, एकस्याः नार्याः, अङ्के, बालकः अस्ति, सर्वत्र चाकचक्यं, वर्तते	

प्रश्न 04 अधः एका कथा लिखिता अस्ति। तस्यां कानिचित् पदानि रिक्तानि सन्ति। मञ्जूषायां दत्तानि पदानि सहायतायै। तानि पूरयित्वा कथां पुनः उत्तरपुस्तिकायां लिखत। ½X10 =5

(नीचे एक प्रेरक संस्मरण लिखा है। उसमें कुछ पद रिक्त हैं। उन्हें पूर्ण करके संस्मरण को पुनः उत्तर-पुस्तिका में लिखिए। सहायता के लिए मञ्जूषा में पद दिए गए हैं।

An inspiring memory is given below. Some blanks are there. Complete those blanks and re-write the memory in answer sheet. Words are given in the box for help.)

वेदाः के सन्ति ? (i) ----- 'च सन्ति? किं वर्णयन्ति? किं च निरुद्धयन्ति ? एतत् सर्वं प्रत्येकं जनैः ज्ञातव्यं खलु । प्राच्याः (ii) ----- स्वग्रन्थेषु कथयन्ति - "विद् ज्ञाने" इति धातुना वेद शब्दः प्रजायते यस्य अर्थोऽस्ति यः (iii) ----- सः एव वेदः । अर्थात् (iv) ----- ईश्वरः स्वकृपया जीवानां कल्याणार्थं चतुर्णां अग्निः, (v) ----- आदित्यः अङ्गिरादीनां ऋषीणां हृदये ऋग्वेद (vi) ----- सामवेद-अथर्ववेदाश्च चतुर्णां (vii) ----- ज्ञानं प्रकटितम् अकरोत् । पश्चात् तदेव ज्ञानम् (viii) ----- अभावात् (ix) ----- केवलं श्रुत्वा एव जनानां समक्षे आगच्छत् अतः तन्नाम " (x)" ----- अपि अस्ति ।

मञ्जूषा - सृष्ट्यादौ, कति, वेदानाम्, ऋषयः, परम्परागतरूपेण, वायुः, यजुर्वेद, श्रुतिः, ज्ञानराशिः, अक्षर-लिपि-आदीनाम्

अथवा

निम्नलिखितम् संवादं मञ्जूषाप्रदत्तपङ्क्तिसहायतया पूरयित्वा पुनः लिखत ।

(निम्नलिखित संवाद को मञ्जूषा में दिए गए पंक्तियों की सहायता से पूरा करके पुनः लिखिए।

Complete the following dialogue with the help of sentences given in the box and re-write the same.)

सार्थकः - (स्वपितामहस्य समीपं गत्वा) तात! आगामी सत्रात् मम विद्यालये नवीन-शिक्षा-नीतिः आरम्भा भविष्यति ।

पितामहः - पुत्र ! (i) ----- |

सार्थकः - पितामह! तस्या प्रमुखा विशेषता छात्राणाम्- आयुप्रमाणानुसारमेव शिक्षा दानम् । परीक्षायाः च भयं दूरीकरणम् ।

पितामहः - प्रिय! एतत् तु उचितमेव अस्ति । परं (ii) ----- ?

सार्थकः - पितामह! तत्र शिक्षायाः पञ्च स्तराणि निर्धारितानि सन्ति । यथा- कक्षा प्रथमातः तृतीया पर्यन्तम्, चतुर्थीतः पञ्चमी पर्यन्तम्, षष्ठीतः अष्टमी पर्यन्तम्, नवमीतः एकादशी पर्यन्तम्, द्वादशीतः स्नातक पर्यन्तम् ।

पितामहः - एषा तु रचनात्मिका नीतिः प्रतीयते । ज्ञायते यत् अधुना (iii) ----- |

सार्थकः - भवान् सत्यं वदति । एतया नीत्या देशस्य अतीवोपकारं भविष्यति ।

पितामहः - शास्त्रेषु कथ्यते इदम्-शिक्षया (iv) ----- |

सार्थकः - पितामह! अस्य कोऽर्थः अस्ति ?

पितामहः - पुत्र ! अस्य अर्थः अस्ति यत् (v) ----- |

सार्थकः - भवान् सत्यं वदति तात! अहमपि भवताम् आशीवदिनं धनं यशश्च प्राप्स्यामि ।

पितामहः- तव शुभं भवतु पुत्र !

मञ्जूषा

मनुष्यः शिक्षया धनं यशश्च प्राप्नोति, विन्दते वसुः, तस्याः शिक्षानीत्याः स्तराणि कानि सन्ति, तस्याः प्रमुखा विशेषता का अस्ति, देशस्य अतीवोपकारं भविष्यति

खण्ड ग

अनुप्रयुक्त व्याकरणम् (25 अंकात्मकः)

प्रश्न 05 स्थूलपदेषु सन्धिच्छेदम् अथवा सन्धिं कृत्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत- (प्रश्न चतुष्टयम्)

1X4=4

(स्थूल पदों में सन्धि अथवा सन्धिच्छेद करके उत्तर पुस्तिका में लिखिए।

Separate or join bold words and answer in the answer sheet.)

1. अदीयमानं धनं निधनैकनिष्ठम् ----- + ----- याति ।

2. त्यागात् + शान्तिः ----- मिलति।

3. मुनिरयम् ----- + ----- श्रेष्ठः वर्तते।

4. दुरात् + आगच्छन्तम् ----- बालकं पश्यामि ।

5. षडमासं यावत् हरिश्शेते ----- + ----- ।

प्रश्न 06 स्थूलपदेषु समासम् अथवा विग्रहं विकल्पेभ्यः चित्वा उत्तरपुस्तिकायाम् लिखत -(प्रश्न चतुष्टयम्) 1X4=4

(स्थूल पदों में समास अथवा समास विग्रह विकल्पों से चुनकर उत्तरपुस्तिका में लिखिए।

Join or disjoin compounds in the bold words choose the appropriate answer from the options given below and write in the answer sheet.)

1. सर्वकारेण पाठशाला निर्मिता ।

(क) पाठाय भवनं

(ख) पाठेन शाला

(ग) पाठाय शाला

(घ) पाठस्य शाला

2. दिनं करोति इति प्रकाशं यच्छति ।

(क) दिनकरम्

(ख) दिनकराः

(ग) दिनकरः

(घ) दिनकरात्

3. अश्वत्थमूले एकः कलशः विद्यते ।

(क) अश्वत्थम् मूले

(ग) अश्वत्थेन मूले

(ख) अश्वत्थस्य मूले

(घ) मूलस्य अश्वत्थे

4. वयं दुग्धधवलानि वस्त्राणि धरयामः ।

(क) दुग्धाः धवलम्

(ख) दुग्धः धवलः

(ग) दुग्धम् इव धवलम्

(घ) दुग्धमेवधवलाः

5. अर्थस्य अभावः इति कार्यं नैव उचितम् ।

(क) निरर्थकम् /निरर्थम्

(ख) निरर्थः

(ग) निरर्थे

(घ) निरर्थाः

प्रश्न 07 स्थूलपदानाम् 'प्रकृतिप्रत्ययः' पृथक् संयोगाय शुद्धं उत्तरं चित्वा उत्तरपुस्तिकायाम् लिखत।(प्रश्न चतुष्टयम्)1X4=4

(स्थूल पदों के प्रकृति-प्रत्यय अलग अथवा संयुक्त करके विकल्पों से शुद्ध उत्तर को चुनकर उत्तर-पुस्तिका में लिखिए।)

(Separate or join suffixes in the bold words and write answer appropriate from the options given below in the answer sheet.)

1. भवतां (हृद् + ठक्) ----- स्वागतम् अस्ति ।

(क) हृदिकम्

(ख) हार्दिकम्

(ग) हार्दिकः

(घ) हार्दिकी

2. (मतिमान्) ----- + ----- एव धनवान् भवितुं शक्यते ।

(क) मति + मतुप्

(ख) मति + मत्

(ग) मति + वत्

(घ) मति + मान्

3. (समता) सदैव पलनीया अस्ति ।

(क) सम + तल्

(ख) सम + ता

(ग) सम + तलः

(घ) सम + ताल्

4. श्रीराधा (श्याम + टाप्) इति नाम्ना प्रसिद्धा अस्ति।

(क) श्याम

(ख) श्यामः

(ग) श्यामा

(घ) श्यामाप्

5. अहो (विज्ञानमयी) ----- + ----- एषा गणना।

(क) विज्ञानमय + डीप्

(ख) विज्ञानमय + टाप्

(ग) विज्ञानमय + ई

(घ) विज्ञानमय + इ

प्रश्न 08 वाच्यानुसारं मञ्जूषायाः उचितैः पदैः रिक्तस्थानानि पूरयत। (प्रश्नत्रयम्)

1X3=3

(दो मित्र दूरभाष पर वार्तालाप कर रही हैं। निरूपमा कर्तृवाच्य में बोलती है और विनीता कर्मवाच्य में बोलती है। वाच्यनुसार मञ्जूषा के उचित पदों से रिक्त स्थान भरिए।)

(Two friends are talking over telephone. Pratush speaks in active voice and Raghav speaks in passive voice. Fill in the blanks according to voice by.)

प्रत्यूषः - किं विद्यालये छात्राः पादपान् सिञ्चन्ति ?

राघवः - आम्, तैः पादपाः (i) ----- ।

(क) सिञ्चन्ते

(ख) सिञ्चते

(ग) सिञ्चते

(घ) सिञ्चसे

प्रत्यूषः - आचार्यः कुत्र सन्ध्यां (ii) ----- ?

(क) करोषि

(ख) करोमि

(ग) करोति

(घ) कुरुतः

राघवः - आचार्येण स्वप्रकोष्ठे (iii) ----- क्रियते ।

(क) सन्ध्यां

(ख) सन्ध्या

(ग) सन्ध्याः

(घ) सन्ध्यायाः

प्रत्यूषः - किम् उद्याने (iv) ----- गायति ?

(क) नम्रता

(ख) नम्रतया

(ग) नम्रताः

(घ) नम्रते

प्रश्न 09 कोष्ठके प्रदत्तं समयं दृष्ट्वा स्वदिनचर्या वर्णय - (प्रश्नत्रयम्)

1X3=3

(कोष्ठक में दिए गए समय को देखकर अपनी दिनचर्या का वर्णन कीजिए।

Describe your daily routine by seeing the time given in brackets.)

(1) अहम् (3:15) ----- वादने गृहगमनार्थं प्रस्थानं करोमि ।

(2) मध्याह्ने (2:45) ----- वादने विमानतलं प्राप्स्यामि।

(3) शायं (6:30) ----- वादने देहलीविमानतलं अवतरिष्यामि।

(4) रात्रौ (9:00) ----- वादने गृहे परिवारेण साकं भोजनं करिष्यामि ।

प्रश्न 10 मञ्जूषायां प्रदत्तैः अव्ययैः सहायतया वाक्यानां रिक्तस्थानानि पूरयत - (प्रश्न चतुष्टयम्)

1X4=4

मञ्जूषा में दिए गए अव्ययों की सहायता से वाक्यों के रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए।

Fill in the blanks with the help of indeclinables given in the box.)

(i) ----- भारतं महान् देशः आसीत् तावत् सर्वे जनाः सुखिनः आसन् । कश्चन जनः कदापि मूर्खः

दुश्चरित्रश्च नासीत् । (ii) ----- कस्यचिदपि असमयमृत्युरपि न भवति स्म । (iii) ----- समयः

विपरीतोऽभवत् । (iv) ----- मनुष्यजीवनमपि सुखी नास्ति ? मनुष्यः (v) ----- ज्ञात्वा कार्यं कुर्यात् ।

मञ्जूषा- किमर्थम्, कदापि, यावत्, सम्प्रति, इति

प्रश्न 11 प्रदत्तेषु उत्तरेषु यत् उत्तरम् शुद्धम् अस्ति तत् चीयताम्।

(प्रश्नत्रयम्)

1X3=3

(दिए गए उत्तरों में से जो उत्तर शुद्ध है उसे चुनिए।

Choose the appropriate answer from the options given below.)

(1) मम पार्श्वे पञ्च पुस्तकाः सन्ति ।

(क) पुस्तकम्

(ख) पुस्तकः

(ग) पुस्तकानि

(घ) पुस्तकस्य

(2) सः बालिका निपुणा अस्ति ।

(क) ते

(ख) ता

(ग) सा

(घ) इमम्

(3) फलानि त्रयः सन्ति ।

(क) तिस्रः

(ख) त्रयानि

- (ग) त्रीणि
(4) त्वं च वयं च नृत्यथ ।
(क) नृत्यामि
(ग) नृत्यामः

- (घ) त्रिभ्यः
(ख) नृत्यावः
(घ) नृत्यसि

‘घ’ भागः

पठितावबोधनम् (30 अंकात्मकः)

प्रश्न 12 अधोलिखितं गद्यांश पठित्वा निर्देशानुसार प्रश्नान् उत्तरत-
नीचे दिए गए गद्यांश को पढ़ें और निर्देशानुसार प्रश्नों के उत्तर दें

Read the passage below and answer the questions as directed

दुष्टबुद्धिः तु तयोः वार्ता श्रुत्वा झटिति एव क्षेत्रं गतः । तत्र अश्वत्थमूलं च खनित्वा तं सुवर्णकलशं प्राप्तवान् । यदा सः तस्य आवरणम् अपसारयति तदैव भयङ्करम् एकं विषधरं फूत्कारं कुर्वन्तं पश्यति । भीतः सः कलशं पुनः आवृत्य तं च आदाय मित्रस्य गृहं समागतः । स्वमित्रं सर्पेण मारयितुम् इच्छन् सः भित्तौ सन्धिं प्रकल्प्य तन्मध्यतः कलशं गृहाभ्यन्तरे क्षिप्तवान् । विचित्रा खलु दैवगतिः । पतितात् कलशात् बहिः निर्गत्य विषधरः तमेव दुष्टबुद्धिं दष्टवान् । कलशपातशब्देन प्रबुद्धौ तौ दम्पती आश्चर्येण प्रचुरमणिमाणिक्यानाम् आभया भासमानं निजगृहं दृष्ट्वा परस्परम् अवलोकयन्तौ अतिष्ठताम् ।

- I. एकपदेन उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्) ½X2=1
- (i) दैवगतिः कीदृशी खलु ?
(ii) अश्वत्थमूलं खनित्वा दुष्टबुद्धिः किं प्राप्तवान् ?
(iii) का विचित्रा ?
- II. एकवाक्येन उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1X2=2
- (i) प्रबुद्धौ तौ दम्पती आश्चर्येण किम् अपश्यताम् ?
(ii) विषधरः कं दष्टवान् ?
(iii) किं कृत्वा दुष्टबुद्धिः सुवर्णकलशं प्राप्तवान् ?
- III. निर्देशानुसारम् उत्तरत (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1X2=2
- (i) 'भयङ्करम्' इत्यस्य विशेषणस्य विशेष्यपदं किम् ?
(ii) गद्यांशे 'शीघ्रम्' अस्य पर्यायपदं किं प्रयुक्तम् ?
(iii) 'सः कलशं गृहाभ्यन्तरे क्षिप्तवान् ।' अस्मिन् 'सः' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम् ?

प्रश्न 13 अधोलिखितं पद्यांश पठित्वा निर्देशानुसार प्रश्नान् उत्तरत-
नीचे दिए गए पद्यांश को पढ़ें और निर्देशानुसार प्रश्नों के उत्तर दें

Read the Phrases below and answer the questions as directed

शारदा शारदाम्भोजवदना वदनाम्बुजे ।
सर्वदा सर्वदाऽस्माकं सन्निधिं सन्निधिं क्रियात् ॥

- I. एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) ½X2=1
- (i) अस्मिन् श्लोके मुखस्य तुलना केन सह कृता ?
(ii) श्लोके का सर्वदा वर्णिता ?
(iii) कस्य तुलना अम्बुजेन सह कृता ?
- II. पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1X2=2
- (i) शारदा कुत्र सन्निधिं क्रियात् ?
(ii) कीदृशी शारदा अस्माकं समीपे निवासं कुर्यात् ?
(iii) शारदाम्भोजवदना का सर्वदा अस्माकं सन्निधिं क्रियात् ?
- III. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1X2=2

- (i) 'क्रियात्' इति क्रियायाः अत्र कर्तृपदं किम् ?
- (ii) 'समीपम्' इति पदस्य कः पर्यायः श्लोके आगतः ?
- (iii) 'सर्वदा' इत्यस्य विशेषणस्य कः विशेष्यः श्लोके लिखितः ?

प्रश्न 14 अधोलिखितं नाट्यांश पठित्वा निर्देशानुसार प्रश्नान् उत्तरत-
नीचे दिए गए गद्यांश को पढ़ें और निर्देशानुसार प्रश्नों के उत्तर दें

Read the Drama below and answer the questions as directed

अश्वत्थामा - रे दुष्ट भीम! त्वम् अद्य वध्योऽसि मया। (विलोक्य)

अये। कथं श्रीकृष्णार्जुनौ युधिष्ठिरश्च ? (स्वगतम्) इदानीं किं करवाणि? आः दृष्टम्, अस्मिन् विषमे समये
ब्रह्मास्त्रम् एव में शरणम् । मोचयामि अस्त्रम् । (ध्यानं नाटयति) इदम् अपाण्डवाय ।

श्रीकृष्णः - पार्थ ! पश्य पश्य । एतद् विमुच्यते ब्रह्मास्त्रं द्रोण पुत्रेण । त्रैलोक्यं दहन् इव प्रचण्डज्वालः अग्निः परितः
प्रसरति । अर्जुन ! अर्जुन ! त्वमपि मुञ्च ब्रह्मास्त्रम्, एतत् निवारयितुम् ।

अर्जुनः - नमः भगवते । स्वस्ति आचार्यपुत्राय । स्वस्ति मे भ्रातृभ्यः । उत्सृज्यते मया ब्रह्मास्त्रम् । अस्त्रम् अस्त्रेण
शाम्यताम् ।

I. एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) ½X2=1

- (i) द्रोणपुत्रेण किं विमुच्यते ?
- (ii) अर्जुनः सर्वप्रथमं कं नमस्करोति ?
- (iii) ब्रह्मास्त्रम् केन विमुच्यते ?

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1X2=2

- (i) ब्रह्मास्त्रस्य प्रयोगात् परितः किं प्रसरति ?
- (ii) अस्त्रं कः मोचयति ?
- (iii) विषमे समये किम् एव शरणम् ?

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) 1X2=2

- (i) 'इदम् अपाण्डवाय' अत्र 'इदम्' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?
- (ii) 'दृष्ट्वा' इत्यस्य स्थाने किं पदं नाट्यांशे प्रयुक्तम् ?
- (iii) 'अस्त्रेण' नाट्यांशे अस्मिन् कर्तृपदस्य क्रियापदं किम् अस्ति ?

प्रश्न 15 अधोलिखित वाक्येषु रेखांकित पदम् आधृत्य प्रश्न निर्माणं कुरुत - 1X5=5

नीचे दिए गए वाक्यों में रेखांकित पद के आधार पर प्रश्न निर्माण कीजिए

Construct a question based on the underlined term in the sentences below

- (i) शारदा सर्वदा अस्माकं समीपे वसेत् ।
- (ii) लोके चक्षुषः दानं दुष्करं भवति ।
- (iii) मम् पिच्छानाम् अभूतं सौन्दर्यम् ।
- (iv) अश्वाः नीतिविदाम् अग्रणीः वानरयूथपतिः अचिन्तयत् ।
- (v) मयूरस्य नृत्यं प्रकृतेः आराधना ।
- (vi) मनसः वायोः इव कठिनः ।

प्रश्न 16 मंजूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत - ½X4=2

मंजूषा से उचित शब्द चुनकर निम्नलिखित श्लोक के अन्वय को भरकर पुनः लिखें

Choose the appropriate word from the box and fill in the context of the following verse and rewrite it

पापिनाञ्च सदा दुःखं सुखं वै पुण्यकर्मणाम् ।

एवं स्थिरतरं ज्ञात्वा साधुवृत्तिं समाचरेत् ॥

अन्वयः - सदा (i) ----- दुःखम् (ii) ----- च वै सुखम् ।
एवम् (iii) ----- ज्ञात्वा (iv) ----- समाचरेत् ।

(मञ्जूषा - साधुवृत्तिम्, पुण्यकर्मणाम्, पापिनाम्, स्थिरतरम्)

अथवा

आचारः प्रथमो धर्मः इत्येतद् विदुषां वचः ।

तस्माद् रक्षेत् सदाचारं प्राणेभ्योऽपि विशेषतः ॥

अन्वयः - (i) ----- प्रथमः धर्मः इति एतत् (ii) ----- वचः (अस्ति)।
तस्मात् (iii) ----- अपि विशेषतः (iv) ----- रक्षेत् ।

(मञ्जूषा - प्राणेभ्यः, सदाचारम्, आचारः, विदुषाम्)

प्रश्न 17 रेखाङ्कितपदेषु प्रसङ्गानुसारम् उचितम् अर्थचयनं कुरुत -

1X4=4

रेखांकित शब्दों में प्रसंगानुसार उचित अर्थ का चयन करें -

Choose the appropriate meaning according to the context in the underlined words -

(i) साधु पृष्ठम्! अत्र अनेके प्रमुखोत्सवाक सन्ति ।

(क) श्रेष्ठः जनः (ख) सज्जनः
(ग) साधुसंगतिः (घ) उचितम्

(ii) आचारः परमो धर्मः इत्येतद् विदुषां वचः।

(क) विद्यावन्तः (ख) विद्यावताम्
(ग) विद्याहीनायाम् (घ) विद्यायुक्तनाम्

(iii) प्रच्छन्न भाग्यः चौरकर्मणि निरतः संजातः।

(क) विरक्तः (ख) संलग्नः
(ग) नियुक्तः (घ) आयोजितः

(iv) कम्पते सकला मही ।

(क) महीरुहः (ख) महीपालः
(ग) पृथ्वी (घ) महाराजः

(v) क्रोधात् भवति सम्मोहः ।

(क) मूर्खता (ख) उद्विग्नता
(ग) अशुद्धिः (घ) आश्चर्यम्

प्रश्न 18 अधोलिखितकथां मञ्जूषाया प्रदत्तपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत-

1/2X8=4

मञ्जूषा में दिए गए शब्दों से रिक्त स्थान भरकर नीचे दी गई कहानी को पुनः लिखिए -

Rewrite the story below by filling in the blanks with the words given in the box:

एकस्मिन् समये (i) ----- शिवीनां राजा अभवत् । दानधर्मादि कारणेन सः (ii) ----- पिता इव आसीत् । तेन निर्धनानां सहायतार्थं (iii) ----- समन्ततः धनं धान्यसमृद्ध्याः (iv) ----- निर्मिताः । तत्र याचकाः आगत्य अन्नम्, पानम्, धनम्, रजतम्, सुवर्णं च यथेच्छं (v) ----- अनयन् । तस्य दानशीलतायाः (vi) ----- देवराजः इन्द्रः एकदा तस्य समीपम् आगम्य तम् (vii) ----- अयाचत् । ततः नृपः तस्मै स्व द्वे

नेत्रे एव (viii) ----- । पश्चात् इन्द्रः तस्य प्रशंसाम् अकरोत् । एकदा राजा सरसि विहरति स्म । तदा तत्र आगम्य शक्रः तस्मै द्वे नेत्रे एव अयच्छत् ।

मञ्जूषा - नगरस्य, दानशालाः, बोधिसत्त्वः, नेत्रम्, अयच्छत्, प्रजायाः, परीक्षार्थम्, दानम्,

-----इत्यलम्-----